

הלכות שבת סימן שכ

באר הגולה 290

אכל (כט) יאסור. (יט) (ל) *וילבנו חננאל*, סבל שהוא צריך למימיהן חוב חשאת, אפלו סחט לקדנה שיש בה אכל. (וילבנו, הסחט אשכול לקדנה *נמי אסור) (טור): ח "הסוחט (לא) דג לעירו, דינו כסוחט כבשים ושלקות למימיהן: ט "השילג והכרד אין מרסקין אותם, דהינו לשבנם (לב) לחתיכות דקות כדי שיוזבו (יב) (לג) מימיו, אכל נותן הוא לתוך כוס של זין או מים והוא נמוח מאליו (לד) ואינו חושש, *וכן אם הניחם (יג) בחמה או בנגד המדורה ונפשו (לה) מתרים: י "מתר (לו) לשבר (יד) הקרח כדי לטל מים מתחתיו: יא "צריך לזהר בחורף (לז) שלא יטל ידיו מים שיש בהם שלג או כרד, ואם יטל *יזהר שלא ידחם בין ידיו, שלא יזהר (טו) מרסק: יב "לש לזהר שלא ישפשוף ידיו (טז) (לח) במלח: יג "ידורס שלג (לט) ברגליו ואינו * (פ) צריך לומר, ולא וילבנו תם, וכן כתבו בעלת שבת וקמאר סורדכי, וכן איקא פלבוש.

באר היטב

מערב במים, ר"ן, מ"א: (יד) הקדנה. שהרי אינו בורא טים בזה, ואי משום שבידית הקדנה, הא גזילה מזו מצאנו: שובר אדם את החבית בשביל רגורוח וכו', מרדכי. וצ"ן ס"ק שיה. ונ"ל דבגד או באר אסור. מ"א: (טו) מרסק. עמ"א דאפלו לרסק שרי, ע"ש ס"ק יג: (טז) במלח. לפי שנמוח וזהו נולד, וע' סימן שכו ס"י. ומשום דמתר להשליך מלת במים ואחר כך נטל ידיו מהם כמ"ש גבי שלג ויכרד, רק שיהיה שלא יזהר אסור מתחילת הנדבך בסימן שכא, ט"ז:

משנה ברורה

(כט) אסור. ואף על-גב דשאר פרות מותר לסחט אפלו למימיהן, וכנ"ל בסעיף א, שאני התם שאין שם משקה על מפרות והרי כמפרד אכל מאכל, מה שאין פן הקא דהנה שם משקה עליו מן המזלע וישק בו שם סחיטה, ומכל מקום חייב חשאת ליכא לדעה זו, דסבירא לה, דבירתורה אינו חוב אלא על סחיטת זיתים ונזבים בלבד, וכמו שכתוב בריש הסימן: (ל) וילבנו חננאל וכו'. הנה הרבנו חננאל בשני דברים פליג על דעה הראשונה: א) דסבירא לה דאם צריך למימיהן חוב אפלו בכבשים ושלקות, ב) דכל היכא שצריך למימיהן לעולם חוב אפלו כשסוחט לתוך האכל. ואף דכל הפוסקים פליגי על זה, דסבירא לה דמשקה הבא לאכל באכל דמי, וכנ"ל בסעיף ד, והלכה בדבריהם, ולכן הזכיר המחבר דעתם בסתמא, מכל מקום הביא גם כן דעת רבנו חננאל, להורות דטוב להחמיר בדבריו, והמחמיר תבוא עליו ברכה, וכמו שכתב בהשוכח הרא"ש שהובא בבית יוסף: ח (לא) דג לעירו. רוצה לומר, שסחט דג להוציא צירו שצריך לו. (לג) ומכרי בציר שנבלע בו משקה דעלמא, לכן דומה כסוחט שלקות למימיו דאסור, וכנ"ל, אכל בציר היצא מפרפו, דומה לסוחט שאר כל הפרות למימיו דמותר, וכנ"ל בסעיף א: ט (לב) לחתיכות דקות. אכל לשבר חתיכה מן המדורה שרי ואפלו אם יזובו קצת מים על-ידי זה, ולא נתפס לזה, ועוד, שהולף לאבוד [ב"י]: (לג) מימיו. דמי למלאכה, (לד) שבורא הפים הללי, ואסור מדרבנן: אי נמי, גזירה (לה) שמה יסחט פרות העמידין למשקין⁽²⁹⁾. (לד) ואינו חושש. כיון דלא עבד מצוה בידים לא גזרו בה. (לו) ויש מתירין אפלו לרסק בגדים לתוך הכוס⁽³⁰⁾. והשעם, דכיון שנתערב במה שבתוך הכוס ואינו צריך לא גזרו בה כלל⁽³¹⁾: (לה) מתרים. לקנות מהם, (ל) והוא הדין דמתר לכתחלה להניח בינו שפמילא הוא נמוח, וקמו לתוך הכוס. (לח) ולדעת רמ"א בסימן שיח סעיף טז בהג"ה, גם הקא יש להתמיר⁽³²⁾, דאף דנמוח מאליו אסור⁽³³⁾ משום נולד⁽³⁴⁾, ואינו דומה לתוך הכוס, דהתם הוא מערב במים ואינו נכר: י (לו) לשבר הקדנה. דשבידת הקדנה אינה מלאכה כלל, (לט) ולא אסור ברסוק אלא אם הוא עושה כדי שיוזבו מימיו, מה שאין כן בזה. כתב המגן אברהם, דבגדה או באר אסור, דכיון דהוא מחבר לקדנה יש בו משום חשש בנגן וסחיטה, (מ) אכל הרבה אחרונים חולקין עליו וסבירא לה דשם מים עליהן ואין שיה בו בנגן וסחיטה, ולצורך שבת יש להקל: יא (לז) שלא יטל ידיו. כדי שלא יבוא לידי רסוק. ושלחן ערוך צ"ש מים מקל בזה, אף שיהיה שלא ירסקם: יב (לח) במלח. השעם כנ"ל בשלג וכו', דגם בזה יתנהג מים על-ידי השפשוף⁽³⁵⁾. ודינו דוקא במלח לבד, (מא) אכל מתר להשליך מלת במים (מב) אפלו הרבה ונטל ידיו מהם אחר שנמוח, וכמו שהמירו לעיל לתן שלג וכו' דבירד לתוך הכוס, אף שלא נעשה מ"מ מלח צדן, דהנה שני שלישי מלח ואחד מים⁽³⁶⁾: יג (לט) ברגליו. ואף אם השלג נמוח תב על-ידי זה לית לן בזה, (מג) כיון דהוא אינו מחפז לזה. והט"ז

שער הציון

(לג) פרימדיים, וכן משמע מן אברהם: (לד) בשיי: (לה) במים. והמשמטי טעם דנולד, דהמחבר לא סבירא לה, מדהתיר נגד חממה: (לו) פוסקים בשם התוספתא: (לז) רבי עקיבא אגר: (לח) מגן אברהם ותוספת שבת ושא: (לט) בית יוסף והגרי"א. ולא הזכיר הגרי"א טעם המדרי המוכא מן אברהם, משום דסבירא לה דלדונא דמלתא קמח המדרי ואנה ז', אכל באקט צדיקא ענינו מהם ולא שיה בו בנגן וסחיטה כלל, כמו שכתב המגן אברהם: (מ) אלהי רבה ותוספת שבת ומאמר מדרי: (מא) ס"ו: (מב) פרימדיים בבאור דברי הט"ז: (מג) תוספת שבת, וכן מוכח בבאור הגרי"א שצ"ן השעם כמו בסעיף י:

הלכות שבת סימן שכ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לג]

אי נפמי, גזירה שפא יסחט פרות העומדין למשקין⁽³²⁾.

(29) ולענין רחיצת ידיו בסבון, כתב הרמ"א לקמן (סי' שכו סי') שהיא אסורה, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ל) שטעמו הוא משום שעל ידי הרחיצה נימנע הסבון, ודומה הוא לריסוק שלג וברד. וכתב המשנ"ב שם, שהשלטי גיבורים חלק על כך והתיר לרחוץ בסבון, וכתב בשם המג"א (שם ס"ק יא) שנחלקו בטעם האיסור לרסק שלג וברד, שהרמ"א סבר שהאיסור הוא משום נולד, ולכן גם רחיצה בסבון אסורה שהרי יש בה משום נולד, ואילו השלטי נבחרים סבר שטעם האיסור הוא משום שגזרו שמה יסחוט פירות העומדים למשקים, וגזירה זו אינה שייכת אלא בשלג וברד, שעומדים למימיהם, אבל בסבון, שאינו עומד למשקה, אין מקום לגזירה זו.

ולענין שימוש בסבון נזולי, כתב הקצות השלחן (סי' קמו בדי"ש סוף ס"ק לב) שאף על פי שתוך כדי השימוש בו נעשה הסבון לקצת, אין בכך משום איסור מוליד [או נולד], משום שהקצף אינו נדון כדבר שיש בו ממש, הואיל ולאחר טענה נמס הוא במים או מאליו, ולפיכך מותר להשתמש בו בשבת, וכן כתב הגר"ש אלישיב [קובץ תשובות ח"א סי' לח] שכבר התירו את הדבר, ואף אם הסבון הנוזלי סמיך, דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"א פי"ז הע' מ) שמוותר להשתמש בו, אכן בשו"ת אגרות משה (ארי"ה ח"א סי' קיג) כתב שאף שהרבה נזהרים להתיר להשתמש בסבון נזולי, מי"מ ראוי להחמיר בו, משום שהוא מתפשט ומעשה ממנו קצף יותר ממה שהיה בתחילה, ויש בכך משום חשש ממחק. דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"א פי"ד ס"ק ב) שביין שלא התבאר בשו"ע לעיל (סי' שיד סי"א) מה השיעור והגבול של דבר עב שיש בו איסור ממרח, יש להחמיר בסבון נזולי עבה קצת.

[משנ"ב ס"ק לז]

ולש מתירין אפילו לרפק פגזים לתוף פגזים⁽³⁰⁾ וכו', לא גזרו בה כלל⁽³¹⁾.

(30) כאן לא הכריע אם הלכה כחשי מתירין, ובשעה"צ לעיל (סי' שיח ס"ק קמו) כתב שטוב להחמיר, והוסיף שכן משמע בשו"ע כאן [שכתב שמוותר לתת לתוף כוס של יין או מים והוא נימנע מאליו, ומשמע שלרסק לתוכם אסור], וכן לענין נטילת ידיו בשבת במים שמעורבים בהם שלג וברד, הכריע בביה"ל להלן (סי"א ד"ה יוהד) כדעת האומרים שאסור לעשות כן שמא ידחקם בידו, ואף על פי שהם מתערבים עם מי הנטילה.

ולחמים סוכר על ידי שפיכת מים חמים עליו, כתב החי' אדם (כלל יד סי"א) שמוותר. וכן כתב הבן איש חי (שנה ב פ"ר יתר אות יד) שמוותר למחות סוכר בתוך מים. וראה מה שכתב בשו"ת רב פעלים (חי' ארי"ה סי' יד), וכן כתב החזו"א (ארי"ה סי' נח ס"ק ט) לגבי אבקות הנמסות במים, שמוותר לערבן במים בשבת, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ה ח"ד סי' עד לש אות א) שמוותר לערב אבקות כגון קקאו, או סוכר במים, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פי"א הע' 68). ובטעם הדבר שאין בכך משום מוליד, ביאר הגר"ש אלישיב (שם) שכאשר מערבים את הסוכר במים אין מרסקים את הסוכר אלא נמס הוא מאיליו, ולפיכך אין בכך משום מוליד.

וטעם נוסף לחלק בין המסת שלג או ברד לבין עירוב אבקות במים, הובא בארחות שבת (ח"א פי"ד הע' פד) בשם הפחד יצחק (למפורנטי, ערך בורית בשבת) שכאשר ממיס שלג או ברד נוצר מהם מים, מה שאין כן בממיס אבקה שאין נוצרים ממנה מים חדשים אלא היא מתערבת בתוך המים הקיימים.

ולענין שלג שירד בשבת האם נחשב כמוקצה או כנולד, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שי ס"ק לב).

(31) ולפי דעה זו, כתב בשעה"צ לעיל (סי' שיח ס"ק קמו) בשם

האליה רבה, שמוותר לרסק שומן קרוש [שכבר התבשל] על גבי בשר רוחח כנגד המדורות, ואין בכך משום נולד, כיון שנמס הוא לתוך הבשר.

[משנ"ב ס"ק לה]

ולדעת רמ"א פסיקין שיח סציף טז פה"ה, גם הקא יש להקטיר⁽³²⁾, דאף דנמנע מאליו אסור⁽³³⁾ משום נולד⁽³⁴⁾.

(32) ובמקום צורך, כתב הרמ"א שם שאפשר להקל.

(33) אמנם לעיל (סי' שיח ס"ק קז) כתב, שאף על פי שאסור להעמיד אינפאנדרא [פשטידה] כנגד האש, כיון שהשומן הקרוש שבו נימנע ויש בכך משום מוליד, מי"מ בדיעבד אין היא נאסרת באכילה. וביאר הגר"ש אויערבך (ששי"ב פי"ה הע' י) שאף בדיעבד אין להקל אלא בפשטידה, שכן אין לו אחרת, אבל המפסיר שלג או ברד גם בדיעבד אסור ליהנות מהמים, הואיל ויש לו מים אחרים, אכן, אם אין לו מים אחרים, אף בדיעבד מותר.

(34) והוצאת מים קפואים ממקפיא כדי שיפסיר בחום החדר, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פי"א הע' 63) שמוותרת היא אף לשיטה זו, שכן רק המניח את המשקה הקפוא כנגד החמה או המדורה הוא נחשב כמוליד, אבל המוציא ממקום קר אל מקום פחות קר כדי שימס, אינו נחשב כמוליד, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ט), וכן דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ג פי"פ ס"ק א). אכן דעת הגר"ש אלישיב (שם), שאף על פי שאין בכך איסור מוליד, מי"מ כשיפסירו המשקים יהיו אסורים לשיטה זו משום נולד, מאידך, בשו"ת שבט הלוי (שם) כתב שאין בהם משום נולד אף לשיטה זו, ומים שהוכנסו למקפיא סמוך לשבת וקפאו בשבת, וחזרו והפסירו אותם בשבת, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פי"ה הע' ט) שאף לדעת הרמ"א הרי הם מותרים [ואפילו הפסירו אותם כנגד החמה או המדורה], לפי שדבר שהשתנה מכפי שהיה בבין השמשות, וחזר להיות מה שהיה בבין השמשות, אינו נאסר משום נולד.

והפשרת חלב קפוא, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פי"ה הע' טו-טז) שמוותרת היא אפילו לדעת הרמ"א [ואפילו כנגד החמה או המדורה], שכן מחמת חשיבותו, נחשב לחלב גם בדחיות קפוא, ולכן כשהופשר לא נחשב שנולד דבר חדש, אבל מים קפואים אינם נחשבים כמשקה, ולכן נחשבים הם כנולד לאחר שהופשרו. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ג סי' יג הע' קיד) שדין חלב כדיון מים.

וגלידה קפואה, ומחכה לאוכלה כשהיא מופשרת, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב שם ס"ח) שמוותר להפסירה, ואין בכך משום מוליד, לפי שגם כשהיא נמסה הרי היא נחשבת אוכל ולא משקה, ומשום כך המפסיר אותה אינו נחשב כמוליד משקה, וכן להקפיא תמיסת גלידה, התיר הגר"ש אויערבך (שם סי' מ) מנעם זה. [וראה להלן שבלאו הכי יש שסוברים שהקפאת משקה אין איסור משום מוליד]. דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פי"א הע' 66) שגם המפסיר גלידה נחשב כמוליד.

ולהקפיא מים במקפיא וכדו', כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' נה) שאסור לעשות כן אפילו לדעת הסוברים שאין איסור נולד בשלג שנעשה מים, לפי שלדעתם רוקא שלג מאחר שחשב עליו למשקה נחשב הוא כמשקה, ולכן כשנעשה מים אין בזה שינוי כדי להיחשב נולד, אבל מים שנעשו קרח, השתנו ממשקה לקרח, והרי זה נולד. מאידך, דעת הגר"ש יג"ר ראב"ד בריסק (ששי"ב פי"ה הע' יד) שלכל הדעות אין בהקפאת מים משום נולד, וכן י"א שהיקל בזה החזו"א (חוט שני שם), וכן צידד הגר"ש אויערבך (שם), וביאר, שרק קרח שנעשה מים שהוא שינוי למעלותא, נחשב נולד, המשך במילואים עמוד 51

הלכות שבת סימן שכ

המשך מעמוד 290

שהחתם סופר הקל בכך. ובשרית הר צבי (ח"א סי' קפט) כתב שאין בכך משום מוליד, לפי שהגזים שניולדו אינם דבר הניכר בפני עצמו ואינם ניכרים אלא כשהם בתוך המים. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' שח ס"ד ד"ה והרחתן).

[משנ"ב ס"ק לח]

יתקנה מים על ידי השפשוף⁽³⁵⁾ וכו', שני שלישי מלח וקצת מים⁽³⁶⁾.
(35) וכן ניקח כלים במלח, כתב השו"ע לקמן (סי' שכג ס"ז) שאסור, לפי שהמלח נמחה כשמשפשוף בחווקה. וכתב המשגיב שם (ס"ק מא) שדוקא לשפשוף במלח אסור, אבל לתת אותו לתוך מים כדי להדיח בהם כלים כדי שימחה מאליו, מותר, כשם שמותר לתת שלג או ברד לתוך מים אף על פי שנמחה מאליו.

(36) וטעם הדבר הוא, כפי שכתב השו"ע לקמן (סי' שכא ס"ב) שאסור לעשות מלח מרובים כדי לכבוש בהם ירקות וכו', משום שדומה הדבר למלאכת מעבד, ואם נותן בהם שני שלישי מלח, אסור לעשות אפילו כמות מועטת.

אבל מים שנעשו קרח הרי זה שינוי לגרעותא, ואין זה נחשב נולד. ולהקפיד מים בתבנית כדי שיעשו קוביות קרח, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת שם הע' 59) שאסור, משום שדומה הדבר לבנין. אף לדעת האחרים להקפיד מים, מ"מ הכנסת מים למקפיד לשם צינונם, דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת שם הע' קמ) שמותרת היא, ואין לחוש שמא ישכח אותם שם ויקפאו.

והכנת מי סודה על ידי הכנסת גז למים, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פי"א סל"ה) שאין בכך משום מוליד, משום שבהכנסתו למים אין שום יצירה חדשה, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לג) כתב שלכתחילה יש להכניס מערב שבת, אך בדיעבד שלא היה יכול להכין קודם, מותר לעשותה בשבת. ולגבי יצירת מי סודה על ידי המסת אבקה במים, דעת המחרי"ל דיסקין (שביתת השבת מעשה חושב דיני מלאכה שאינה לקיום אות ג) שאסורה, וביאר השביתת השבת (שם) שטעמו הוא משום מוליד, שכן האבקה לא רק מתערבת במים, אלא יוצרת עמם תרכובת כימית. אכן השביתת השבת (מלאכת מבשל אות כז) הביא מי שהעיר

הלכות שבת סימן שכא

המשך מעמוד קמז

צובע, ואף הוא לא מתכוין לצבוע את המים, אין בכך משום איסור צובע, אך הסתפק שמה הדבר אסור משום מוליד ריח. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קסז) כתב, שאסור להוריד מים לאסלת בית הכסא על חומר הצובע את המים אף אם אין כוונתו לצבוע את המים, שכן יתכן שניחא ליה בצביעה, והרי זה בכלל פסיק רישא דניחא ליה וכתב שכדאי להחמיר אפילו בחומר היסודי שאין בו צבע.

מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"א סי' כט) כתב שמותר להוריד את המים על גבי חומר זה, שכן משמע ברמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ד) שצביעת מים אינה נחשבת צביעה אלא אם כן צובע אותם כדי לצבוע דבר אחר, ועוד, שצביעה זו אינה מתקיימת לזמן ממושך, אלא עד ההדחה הבאה, וכן, אף אם לא ידחו את האסלה פעם נוספת אלא ישאירו את המים כמות שהם, הצבע יפרד מהמים. והוסיף, שאף אם צביעה זו אסורה מדרבנן, מ"מ הרי זה פסיק רישא דלא ניחא ליה, ואף אין הוא שורף את המים בכוחו ממש אלא בכח כוחו.

ולענין שימוש במשקפים שצבען מתכהה בשמש ויחזר ומתבהר בצל, כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ג סי' מה) שאין בכך איסור, שהרי אין כאן צביעה כלל, אלא שיש שם חומר הנראה בשמש, ואינו נראה בצל. גם הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פי"ח הע' ע) כתב, שמותר להשתמש במשקפים אלו. אולם כתב (שם) וראה שיש פ"מ הע' ח"א, שאפשר שהיה זה קיים רק באופן שאין הוא עושה פעולה מיוחדת הנירמט את הצביעה, אבל העושה פעולה המיוחדת לצביעה זו, כגון המוריד חום על ידי מר חום המשנה את צבעו, אפשר שיש בכך איסור. (57) ושיעור מלאכה המתקיימת, כתב בשע"צ לעיל (סי' שג ס"ק סח) שנחלקו בכך רש"י והרמב"ם, שדעת הרמב"ם שדי בכך שהיא

שואפ"ש לטווח ממנו חוט קנה, ח"ב⁽⁵⁸⁾, ודקא צבע (ו) סמטקת⁽⁵⁹⁾.

(54) וכן לגבי קינוח דם בתולים, כתב בביה"ל לעיל (סי' רפ ס"ב ד"ה מותר) שיש להזהר מלקנח בבגד אדום.

אכן, הצובע דבר אדום בצבע שחור, הסתפק בביה"ל לעיל (סי' לג ס"ד ד"ה פסול) אם הדיב משום צובע.

(55) וכן לענין הנחת בנר על מכה שיוצא ממנה דם, כתב לקמן (סי' שכב ס"ק קמז) שהסכימו האחרונים שבמקום הדחק אפשר להקל בזה, לפי שהוא דרך ליכלוק.

(56) ואף צביעה שלא על ידי צבע, כגון משיחת נעל בשמן כדי להשחירה, כתב לקמן (סי' שכו ס"ק יב), ובשע"צ שם (ס"ק סח) שאסורה משום צובע.

וכן להבריך דבר מה על ידי חומר הברקה, כגון אשה שנותנת חומר שקוף [לאק] על צפורניה, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פי"ד סנ"ז) שאסור לעשות כן משום צובע.

ואף הברקה שלא על ידי חומר, כגון הברקת מעלים על ידי מברשת, כתב הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פי"ד הע' קנב) שאסורה משום צובע ונעלים שנמשחו במשחה, ורגילים להבריך לאחר מכן על ידי מטלית או מברשת, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פט"ו הע' קל) שהמבריקן עובר אף על איסור ממחק.

ולדוריד את המים בבית הכסא כשיש בתוך המיכל [הניאגרה] חומר היסודי הצובע את המים, כתב הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פכ"ג הע' מד) שאם כוונתו היא לצבוע את המים, יש בכך משום איסור צובע, ואם כוונתו היא רק לדוריד, כגון שלא ניתן להשיג חומר מחטא שאינו

